

ПРИНЦИПИ ВІДБОРУ ТА СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ У ПОСІБНИКАХ З НАУКОВОГО СТИЛЮ МОВЛЕННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Черненко І.І. (Харків)

У статті розглядаються проблеми створення навчального посібника з наукового стилю мовлення для студентів-іноземців економічних спеціальностей.

Ключові слова: науково-гуманітарний підстиль наукового мовлення, лінгвостилістичні особливості тексту, навчальний текст.

В статье рассматриваются проблемы создания учебного пособия по научному стилю речи для студентов-иностранцев экономических специальностей.

Ключевые слова: научно-гуманитарный подстиль научной речи, лингвостилистические особенности текста, учебный текст.

The article concideres the problems of scientific language manual for foreign students majoring in economics.

Key words: scientific-humanitarian style of scientific language, lingual-stylistic characteristics of the text, teaching text.

Проблема розробки підручників і навчальних посібників, що забезпечують процес вивчення російської (української) мови студентами-іноземцями, є актуальною протягом останніх десятиліть. Необхідність створення нових навчальних посібників з наукового стилю мовлення для іноземних студентів, що вивчають суспільно-політичні й гуманітарні науки, обумовлена не тільки відсутністю базових підручників, а й змінами, що відбулися й відбуваються в суспільній свідомості внаслідок серйозних зрушень у суспільно-економічному й політичному житті. Ці зміни вплинули й на зміст спеціальних навчальних дисциплін, що вивчаються студентами, поставило нові вимоги до їх осмислення й ґрунтовної розробки.

Мета даної статті – проаналізувати принципи відбору та розробки текстів до «Учебного пособия по русскому языку: Научный стиль для студентов-иностранцев первого курса экономических специальностей» [8], тексти та вправи якого побудовано на базі оригінальних і адаптованих текстів підручників з курсів «Основи економічної теорії», «Мікроекономіка», «Макроекономіка», виданих в останнє десятиліття для студентів ВНЗ.

У великій кількості науково-методичних робіт, які аналізують науковий стиль мовлення, мову спеціальності, автори підрозділяють науковий стиль мовлення російської мови на його різновиди залежно від сфер наукового знання, профілю спеціальності. При цьому досить докладно описано проблеми навчання, а також проблеми, що виникають під час створення підручників і навчальних посібників з мови спеціальності взагалі й навчальних текстів зокрема, проаналізовано різні типи мовних творів, лінгвістична структура текстів, лексичний склад наукового мовлення, його синтаксичні особливості. Усі ці дослідження проведені на матеріалі науково-технічного підстилю наукового мовлення (Митрофанова О.Д., Метс Н.А., Мотіна К.І. та ін.).

Розподіл наукового стилю мовлення російської мови на різновиди залежно від сфер наукового знання, профілю спеціальності з метою його викладання в іншомовній аудиторії, на думку Митрофанової О.Д. [1:16], визначається специфікою застосування мовних засобів, у першу чергу лексичних і фразеологічних. Їхнє функціонування в науково-гуманітарному підстилі, до якого в науково-методичній літературі відносять і економіку, відбито недостатньо й епізодично. Між тим вивчення лінгвостилістичних особливостей даного підстилю наукового мовлення, так само як і проблема створення навчальних текстів, досить важливі з приводу необхідності підготовки якісних навчальних матеріалів для студентів-іноземців, що вивчають економічні дисципліни.

Безумовно, однією з головних особливостей науково-гуманітарного підстилю наукового мовлення є переважання в ньому таких комунікативних типів висловлювання, як опис і розповідь. На відміну від науково-технічних текстів у науково-гуманітарних текстах не спостерігається особливої стандартизованості синтаксичних конструкцій, компресивного характеру наукового викладу, максимальної інформативної насиченості кожного речення, структурної складносполученості. Для них властиве різноманіття синтаксичних конструкцій, засоби вираження інформації значною мірою визначаються індивідуальними стильовими особливостями викладу кожного окремого автора.

Існуюча практика створення навчальних посібників для студентів-економістів характеризується використанням як текстів великого обсягу, так і точно структурованих, чітко тематично оформлених текстів невеликого обсягу [1, 7].

Навчальний посібник, який ми репрезентуємо, складається із двох частин. Навчальний матеріал у ньому організовано у такий спосіб: у першій частині використовується ситуативно-тематичне подання матеріалу, що дозволяє здійснювати роботу з формування й розвитку вмінь і навичок усного мовлення, закріплюючи й розвиваючи вміння й навички використання синонімічних засобів. У зазначеній частині робота над навчальним матеріалом іде «від змісту до форми висловлювання», від реальних комунікативних завдань зі створення інтенцій за потреби визначити предмет, дати його якісну характеристику, визначити кількісний склад тощо до текстів, що створюють певну «смысло-речевую» [4:108] ситуацію, яка обслуговується відповідним типом синонімічних конструкцій.

Відбір текстів першої частини навчального посібника обумовлено необхідністю використання певних мовних засобів у межах тієї чи іншої комунікативної ситуації. Тексти (невеликого обсягу) виконують ілюстративну функцію, вони максимально насичені синонімічними конструкціями (структурно-семантичними схемами) для висловлення певного змісту.

Більша частина зазначених текстів рекомендується для аудіювання та супроводжується завданнями-настановами, спрямованими на формування навичок сприйняття тексту з голосу (*прослухайте текст і дайте відповідь на питання; прослухайте текст, запишіть інформацію у вигляді схеми; прослухайте текст і запишіть види..., типи... і т.д.*). Текст тут – одиниця комунікації, що характеризується змістовною довершеністю, структурною та комунікативною цілісністю.

У другій частині навчального посібника використано тематичне подання навчального матеріалу. Особливо важливе значення під час створення навчального посібника має відбір текстів, які є основою для осмислення й вивчення лексико-граматичного матеріалу й формування мовленнєвих навичок.

Ми керуємося думкою про те, що «текстовый материал, служащий источником для обучения языку специальности, ... не должен дублировать курсы специальных дисциплин во всем их объеме» [5:53]. Тому навчальний матеріал оформлено у вигляді декількох тематично близьких текстів невеликого обсягу, що дає можливість опанувати найбільш важливі окремі питання спеціальних курсів, вивчити економічну термінологію на основі оригінальних і адаптованих текстів за фахом.

Тексти кожної теми об'єднані повторюваністю в них певного кола мовних засобів, за рахунок яких кожний наступний текст розширює та поглиблює інформацію з теми, що вивчається. У даному навчальному посібнику подано мінімально адаптовані тексти з незначними скороченнями і, в разі потреби, – зі структурно-композиційною перебудовою. Текстовий матеріал відповідає комунікативним потребам учнів, максимально повне сприйняття інформації тексту збільшує мовний потенціал студента, сприяє активному запам'ятовуванню лексики й граматичних конструкцій, що вирішується під час системної роботи з текстами даного навчального посібника.

Значний інтерес у зв'язку з цим являє робота з вибору інформаційного матеріалу з текстів підручників і навчальних посібників із спеціальних навчальних дисциплін.

Найбільш характерною особливістю під час викладення різних понять економічної науки є розмаїтість форм вираження однієї і тієї ж інформації різними авторами, що, на наш погляд, значно ускладнює сприйняття навчального оригінального матеріалу студентами-іноземцями. Пропонуючи учням різні підручники й навчальні посібники з метою засвоєння визначених тем, фахівці-предметники у будь-якому разі не орієнтуються на засоби вираження в них досліджуваної інформації. А між тим аналіз текстів, що пропонують навчальні посібники різних авторів, дозволяє зробити висновок про те, що саме спосіб вираження полегшує або ускладнює розуміння студентами досліджуваного матеріалу. До того ж мова йде у цьому випадку не тільки про використання цих підручників студентами-іноземцями, а й російськомовними учнями.

Так, визначення одного з основних понять в економічній науці – терміна «товар» – у різних підручниках надано по-різному:

«Товарное производство – это производство продуктов не для собственного потребления, а для обмена, на продажу. Продукт такого производства называется товаром» [2:128].

«Товар – продукт, подлежащий купле-продаже или обмену на другой продукт. Это самое универсальное название экономического продукта. Товарами называют любые вещи, предметы, если хотят подчеркнуть, что они имеют отношение к экономике, связаны с производством, распределением, обменом и потреблением» [6:30].

«Товар – материальный предмет, полезный людям и потому ценимый ими как благо» [9:22].

Тобто, у цих визначеннях мають місце не тільки серйозні розходження у формі вираження, але й у плані змісту. Нам здається оптимальним наступний варіант визначення поняття «товар», оскільки воно найбільш коротко й точно передає сутність даного терміна: «Товар – это продукт труда, который производится для обмена посредством купли-продажи» [8:127]. Саме його наведено в навчальному тексті нашого посібника.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що після окреслення базових тем для вивчення необхідно відбирати тексти, зміст яких найбільш прозорий і зрозумілий (у нашій випадку з різних підручників), потім робити адаптацію відібраних текстів шляхом

їхнього скорочення, спрощення синтаксичних структур з метою функціонально-точної організації мовних засобів для забезпечення ними реальної комунікації на професійні теми. Необхідно також відповідне стилістичне оформлення текстів для додання їм стильової одноманітності в межах однієї теми й усього навчального посібника в цілому. Найважливішою складовою будь-якого навчального тексту є його чітка структурованість, послідовність і логічність викладу. Слід зазначити, що під час створення навчальних текстів велике значення має такий суб'єктивний фактор, як інтуїція викладача, наявність або відсутність якої перевіряється в заключний період створення навчального посібника – період апробації, коли можлива корекція будь-якого матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Евстигнеева И.Ф. Профессия – экономист. Русский язык в учебно-профессиональной сфере. Начальный и средний этапы обучения: Учеб. пособие: Ч. I и II. / И.Ф. Евстигнеева, Л.И. Зенякина, Н.М. Румянцева. – М.: Изд-во РУДН, 2005. – 127 с.
2. Куликов Л.М. Экономическая теория: Учебник. – М.: ТК Велби, Проспект, 2004. – 432 с.
3. Метс Н.А. Особенности синтаксиса научного стиля речи и проблемы обучения иностранных учащихся. – М.: Изд-во МГУ, 1979. – 54 с.
4. Митрофанова О. Д. Научный стиль речи: проблемы обучения. – М.: Рус. яз., 1985. – 128.
5. Мотина Е.И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-нефилологов. – М.: Рус. яз., 1988. – 176 с.
6. Райзберг Б.А. Основы экономики: Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 408 с.
7. Стамбулян И.М. Пособие по русскому языку для студентов-иностранцев, изучающих экономическую теорию (политэкономия): Ч. I. / И.М. Стамбулян, Н.Г. Шабалина. – М.: Изд-во РУДН, 1999. – 206.
8. Черненко И.И. Учебное пособие по русскому языку: Научный стиль для студентов-иностранцев первого курса экономических специальностей. – Х.: ООО «Компания СМИТ», 2007. – 192 с.
9. Экономика: Учебник для вузов/ И.В. Липсиц. – М.: Омега-Л., 2004. – 656 с.